

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος εἰκοστός.

Συνδρομὴ ἑτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 12, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20 — Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἑτήσιαι. — Γραφεῖον Διεθ. Ὁδῆς Σταδίου 32.

20 Ὀκτωβρίου 1885

ΑΠΟ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ ΕΙΣ ΟΛΥΜΠΙΑΝ

Ἐπιστολαὶ πρὸς φίλον.

ΣΤ΄.

Μεσολόγγι, τῆ 24 Ἀπριλίου.

Ἐπὶ τέλους εὕρισκομαι εἰς τὸ Μεσολόγγι!

Ἴσως ὑποθέτεις ὅτι, γράφων ἐντεῦθεν, ἔχω τὴν φαντασίαν πλήρη ἡρωϊκῶν ἀναμνήσεων, ὅτι ἀναπολῶ σκηναῖς πολέμου, ἐφόδους τῶν πολιορκητῶν, ἐξόδους τῶν πολιορκουμένων, νύκτας ἀγρύπνου εἰς τοὺς προμαχώνας, πυροβολισμοὺς ἐν μέσῳ τοῦ σκότους, καὶ κλαγγὴν ὄπλων, καὶ ἀγρίας κραυγὰς μαχητῶν, καὶ γοεροὺς γογγυσμοὺς τῶν θνησκόντων. Ὅχι, φίλε! Ἡ νύξ εἶναι ὠραία, τὰ πάντα περὶ ἐμὲ ἤρεμα, ἐπιστρέφω ἀπὸ μακρὸν παρὰ τὴν θαλασσολίμνην περίπτατον, ἀντὶ δὲ βοῆς πολεμικῆς, μοῦ ἔρχονται μόνον εἰς τὸν νοῦν οἱ ἥσυχαι στίχοι τοῦ Σπυριδῶνος Τρικούνη. Τοὺς ἐνθυμῆσαι;

• Εἰς τὴν λίμνην ἐκυματοῦσα μιὰν ἀνέφελν νυχτιά.
• Ἡ πολυπάθη καρδιά μου ἐποθοῦσε μοναξιά.
Σιγὰ φλοίσβιζε τὸ κύμα ἔς τὸ μονόξυλο ἐμπρός,
τὸ πανάκι μου φουσοῦσε ἀεράκις στεριανός.
Δὲν ἀκούετο ἄλλος κρότος ἀπ' τὸν κρότον τῶν ψαριῶν
ὅταν ἔξαφνα πηδῶντας ἔβουτουσαν ἔς τὸν βυθόν.
Ἐξανόϊγοντο μακρῶθεν τῶν ψαράδων ἡ πυραλίς,
φαίνοντο ὄλαις ἀπ' τὸ μάκρος πῶς κινουῦνται μοναχαίς,
κ' ἐσημάτιζαν ἐμπρός μου τόξον ὄλο φωτεινόν
ὅσαν τῆς θάλασσης πλανήται περπατοῦσαν ἔς τὸ νερό.
Ἀνεφαίνοντο σποράδην τ' ἀστερέωτα νησιά,
λὲς κ' ἐβῆξαν ὑγρά τότε ἀπὸ τ' ἄβαθα νερά.
Πάμπολλα θαλασσοπόλια κουρνιασμένα ἐδῶ κ' ἐκεῖ
εἶχαν φύλακας τὰ σκότη καὶ τὰ κύματα στρωμνή.
Τὸ φεγγάρι ἀπὸ τῆς Πάργας εἶχε ἀρχίσει τὸ βουνοῦ
ν' ἀναβαίνῃ ἀγάλια ἀγάλια τὸν καθάριον οὐρανὸν
κ' ἡ ἀχτίνα του ἔς τὸ κύμα ἐλαφρὰ νὰ κολυμβᾷ,
κι' ὀλογάλανο τὸ κύμα νὰ τὴν βλέπῃ, νὰ γελᾷ...

Ὁ Τρικούνης ἦτο Μεσολογγίτης καὶ ἠγάπα τὴν πατρίδα του. Αἱ ὠραιότεραι σελίδες τῆς ἱστορίας του τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως εἶνε ἐκεῖναι, ἔνθα ὁ λόγος περὶ Μεσολογγίου. Ὅτε γράφει περὶ τῆς πόλεως ὅπου ἐγεννήθη, ἡ καρδιά του θερμαίνεται καὶ τὸ ὕφος του ἀνυψοῦται. Ὁ πρόεδρος τῆς ἐνεστώσης κυβερνήσεως εἶναι υἱὸς του, κατὰ σύμπτωσιν δὲ τυχηρὰν ἐκ Μεσολογγίου ἦτο καὶ ὁ Δεληγιώργης, ὅστις πρωταγωνιστήσας ἐπὶ τῆς πολιτικῆς σκηναῖς μετὰ τὴν ἐξώ-

σιν τοῦ βασιλέως Ὁθωνος καὶ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Γεωργίου, ἀπέθανεν εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἡλικίας κατὰ τὸ 1879. Οἱ Μεσολογγίται δικαιοῦνται νὰ ἐπαίρωνται διὰ τοὺς δύο τούτους πολιτικοὺς ἄνδρας, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα νέαν προσθέτουσιν εὐκλειαν εἰς τὴν ἐνδοξὸν πατρίδα των.

Ἄλλὰ δὲν εἶχα τὴν πρόθεσιν νὰ ὀμιλήσω ἀπόψε περὶ Μεσολογγίου. Αὐρὶον τὰ περὶ τούτου σήμερον ἔχω νὰ σοῦ διακοινώσω τὰς ἀπὸ Ἀγρίνιον ἕως ἐνταῦθα ἐντυπώσεις μου.

Ἐνόμιζα ὅτι μετὰ τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον καὶ τὴν Ἀκαρνανικὴν πεδιάδα, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἴδω ὠραιότερόν τι ἐν Ἑλλάδι, ἀλλ' ἠπατώμην. Μὲ ἐθάμβωσεν ἡ σημερινὴ ἀλληλουχία τοσοῦτων γραφικῶν τοποθεσιῶν, μὲ κατεγοήτευσεν ἡ ὠραιότης, ἡ ἀγριότης, ἡ ποικιλία, ἡ ἀντίθεσις των! Ὁμολογῶ ὅτι ἡ φυσικὴ καλλονὴ τῶν μερῶν τούτων ὑπερέβη τὰς προσδοκίας μου, ἐνοῶ δὲ τώρα διατὶ οἱ Τοῦρκοι ἠγάπων τοσοῦτον τὸ Βραχῶρι.

Πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως ἡ πόλις αὕτη ἦτο ἡ πρωτεύουσα τοῦ Κάρλελι, ὡς ὀνομάζετο τότε ἡ Αἰτωλοακαρνανία. Πολλοὶ Τοῦρκοι πλούσιοι εἶχον ἐνταῦθα μεγαλοπρεπεῖς κατοικίας περικυκλουμένας μὲ διπλὰ καὶ τριπλὰ περιτειχίσματα, εἰς δὲ τὰ πέριξ τῆς πόλεως ἦσαν διεσπαρμέναι αἱ ἐπαύλεις των, ὅπου ἡ δροσερὰ σκιὰ τῶν δένδρων, τὰ διαυγῆ καὶ ἄφθονα νερά, πρὸς δὲ καὶ τὰ προσοδοφόρα κτήματα, ἀπετέλουσιν τὴν ζωὴν εὐάρεστον καὶ γλυκεῖαν. Εἶχον δικαίον οἱ Τοῦρκοι μὴ προθυμοποιούμενοι νὰ παραιτήσωσιν οἰκειοθελῶς τὸ Βραχῶρι.

Ἡμεῖς τὸ ἀπεχαιρέτησαμεν σήμερον πολὺ πρῶτ', διὰ νὰ προφθάσωμεν τὰ τελευταῖα κελαδῆματα τῶν ἀηδόνων εἰς τὰ γεφύρια τοῦ Ἀλάμπη. Τὰ λεγόμενα ταῦτα γεφύρια εἶναι μακρὰ λιθοκτιστος ὁδός, στηριζομένη ἐπὶ τριακοσίων καὶ ἐπέκεινα τόξων καὶ διασταυροῦσα τὸν πορθμὸν, διὰ τοῦ ὁποίου συνέχονται ἡ λίμνη Τριχωνίς καὶ ἡ λίμνη τοῦ Ἀγγελοκλάστρου. Λέγω πορθμὸν μὴ γνωρίζων πῶς ἄλλως νὰ ὀνομάσω τὸ πρᾶγμα. Ἐλος δὲν εἶναι, καθόσον τὰ ὕδατα δὲν μένουσιν στάσιμα: τὰ βλέπει τις ῥέοντα ἡσῶ-

χωσ ὑπό τινα τῶν τόξων. Ἀλλὰ δὲν εἶναι καὶ λίμνη· ἐξαιρέσει τοῦ ὑπὸ τὰ τόξα ρεύματος, δὲν βλέπεισ οὐδαμοῦ περὶ σὲ ὕδατα. Πλατύφυλλα φυτὰ καλύπτουν ὅλην ἐκεῖ τὴν ἐπιφάνειαν μὲ τοὺς πρασίνους δίσκους των. Ἀναμέσον αὐτῶν ὑψοῦνται ἄλλων φυτῶν λεπτότερα στελέχη, τὰ δὲ ποικιλόχροα ἄνθη, ἀνοικτὰ κατὰ τὴν ὥραν ταύτην τοῦ ἔτους, μετατρέπουν εἰς ἀνθῶνα θεσπέσιον τὸν πλωτὸν—τοῦτον κῆπον. Ὑπεράνω τοῦ ἐπιπλέοντος μυριανθοῦς δαπέδου ὑψοῦνται οἱ εὐμήκεις κορμοὶ δένδρων ἀπείρων, διὰ δὲ τῶν διασταυρουμένων πυκνῶν κλώνων ἀκτίνες τινὲς φωτός, διαπερῶσαι μόλις τὸ φύλλωμα, καταβαίνουν μέχρι τῶν ἀνθῶν ἐπὶ τῶν ἡσύχων ἀοράτων ὑδάτων. Ἀλλὰ τὰ ὕδατα δὲν τὰ βλέπεις, καὶ θὰ ἐνόμιζες ὅτι εὐρίσκεσαι ἐντὸς δάσους σκιεροῦ, ἐὰν δὲν ἤκουες τοὺς βατράχους, οἵτινες τρομάζοντες καθόσον προχωρεῖς, βυθίζονται μὲ πάταγον ὁ εἰς μετὰ τὸν ἄλλον διὰ μέσου τῶν φύλλων, ἐνῶ οἱ σύντροφοὶ των μακρὰν, ἐκεῖ ὅπου δὲν τοὺς διαταράσσει ὁ τρόμος τῆς παρουσίας σου, πληροῦν τὸν δροσερὸν ἀέρα μὲ τὰ ἤχηρά των κοᾶξ. Ἐπὶ δὲ τῶν κλώνων ψάλλουν ἐναρμονίως τὰ πτηνά, περιφρονοῦντα τὴν βοήν των ἐνυδρῶν ἀντιζήλων των.

Τίς ἦτο ὁ Ἀλάημπεης οὗτος, τοῦ ὁποῖου ἡ γεφύρα διακινεῖται τὸ ὄνομα; Ἐγνώριζεν ἄρα γε, ὅτε ἐκτίθει διὰ μέσου τῶν λιμνῶν τὴν ὁδὸν ταύτην, ὅτι ἐδημιούργει τὸν γοητευτικώτερον ἐπὶ γῆς περίπτον; Δὲν ἠδυνήθη νὰ συλλέξω ἀκριβεῖς περὶ αὐτοῦ εἰδήσεις. Ἴσως ἦτο εὐλαθῆς τις Μουσουλμάνος θέλων νὰ δαπανήσῃ τὰ πλοῦτη του ἐπ' ἀγαθῶν. (1) Οἱ Τούρκοι ἀφῆκαν τοσοῦτον ὀλίγα ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς γῆς ἔχνη ἀγαθὰ τῆς διαβάσεώς των, ὥστε ἀποβαίνει ἐτι μᾶλλον ἀξιόπαινον τὸ ἔργον τοῦ Ἀλάημπεη. Οὔτε τὴν ἐποχὴν τῆς οἰκοδομῆς τῆς γεφύρας ταύτης ἠδυνήθη νὰ ἐξἀκριβώσω. Ὁ Leake, ὅστις ἐπισκεφθεὶς τὸ Βραχώρι κατὰ τὸ 1805 ἠδύνατο νὰ λάβῃ πληροφορίας ἀκριβεστέρως παρὰ τῶν κρατούντων τότε δημοπίστων τοῦ Ἀλάημπεη, ἀναφέρει μόνον ὅτι κατὰ τοὺς Βραχωρίτας τὰ γεφύρια ταῦτα εἶχον κτισθῆ πρό δικροσίαν ἐτῶν, προσθέτει δὲ ὅτι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐκτίσθησαν ἐπὶ θεμελιῶν ἀρχαιοτέρως ἐτι ἐποχῆς. Κατὰ τὸν Rouqueville, οἱ Ἕλληνες τοῦ Βραχωρίου ἀπέδιδον τὴν οἰκοδομὴν τῆς γεφύρας εἰς τοὺς Νορμανδοῦς, αὐτὸς δ' ἐκφέρει τὴν γνώμην ὅτι ἐκτίσθη ὑπὸ τῶν Ρωμαίων. Ἐν τῇ ἀμφιβολίᾳ, ἃς ἤμεθα γεννικιότεροι ἡμεῖς καὶ ἃς ἀφήσωμεν ἀδιαφιλονείκην τοῖς τὸν Τούρκον Ἀλάημπεην τὴν δόξαν του ταύτην.

Μετὰ τὴν διάβασιν τῆς γεφύρας ἐπεστρέψαμεν καὶ πάλιν πρὸς τὴν βορείαν ὄχθην τῆς λί-

μνης, διὰ τῆς νέας ὁδοῦ ἣτις διασχίζει τὸ ἔλος εἰς μικρὰν ἀπόστασιν τοῦ κτίσματος τοῦ Ἀλάημπεη. Ἡ ὁδὸς αὕτη συνδέει τὸ Ἀγρίνιον μετὰ τοῦ Μεσολογγίου, εἶναι δὲ ἐξαιρετος καθ' ὅλον αὐτῆς τὸ μῆκος καὶ ὡς πρὸς τὴν χάραξιν καὶ ὡς πρὸς τὴν κατασκευὴν καὶ ὡς πρὸς τὴν διατήρησιν. Τὴν δ' εὐχρηστίαν της μαρτυρεῖ ἡ ἐπ' αὐτῆς κινήσις· συνηγήθησαμεν σήμερον πολλὰς καὶ διαφόρους ἀμάξας, τῶν ὁποίων ἡ θέα ἦτο διπλασίως εὐχάριστος μετὰ τὴν χθεσινὴν μεταξὺ Καρβασαρχῆ καὶ Ἀγρινίου ἐρημίαν.

Ἐὰν διηρχόμεν τὴν λίμνην μόνον διὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης, θὰ ἐθαύμαζα οὐχ ἦττον τὴν ὠριότητα τοῦ ἐνυδρῶν δάσους, τὸ ὁποῖον διασχίζει. Ἡ φύσις εἶναι ἡ αὐτὴ καὶ ἐνταῦθα, ἡ αὐτὴ πλουσία βλάστησις καλύπτει τὰ νερά, τὰ αὐτὰ δένδρα σχηματίζουν πρασίνους ἐξ ἴσου θόλους. Ἀλλ' εἰς τὰ γεφύρια τοῦ Ἀλάημπεη σὲ κατακυριεῖται περισσότερον τὸ γόητρον μυστηριωδῶν ἐντυπώσεων. Ἐμεῖς περιπατεῖς ἐπὶ ἐδάφους χαμηλοτέρου, ὥστε εἶναι πλησιέστερα σου τὰ νερά· τὰ βλέπεις ὑπὸ τοὺς πόδας σου ἐπείροντα ἀθοριβῶς ὑπὸ τὰ τόξα τῆς γεφύρας.—ἡ ὁδὸς εἶναι στενοτέρα, ὥστε οἱ κλώνοι των δένδρων σχηματίζουν ἀνωθεν πυκνοτέραν σκιάν.—εἶναι ἀρχαιότερα, καὶ τὸ χόρτον βλαστάνει ἀναμέσον τῶν ὑγρῶν πρασίνων λίθων της.—εἶναι ἐρημότερα, καὶ δὲν ἀκούεις κρότον ἀμαξῶν, οὔτε συνατᾶς ἄλλους διαβάτας. Βεβαίως αἱ ἀηδόνες συνέρχονται κατὰ προτίμησιν περὶ τὰ γεφύρια, οἱ δὲ βάτραχοι ἐκεῖ θὰ κοᾶζουν μετὰ πλειοτέρον ἐνθουσιασμοῦ.

Μετὰ τὴν διάβασιν τοῦ ἔλους, ἡ ὁδὸς στρέφουσα πρὸς τὰ δεξιὰ παρακολουθεῖ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Ζυγοῦ, ἀποτόμως ὑψομένου ὑπεράνω τῶν δύο λιμνῶν, ἔπειτα δὲ, κάμπτουσα πρὸς τ' ἀριστερὰ εἰσέρχεται εἰς σειράν στενῶν φαράγγων, αἵτινες ἀπολήγουν εἰς τὴν περιώνυμον Κλεισοῦραν, τὰ Κύνεικα Τέμπη των ἀρχαίων. Ὅταν ἔλθῃς ἐνταῦθα, σὲ συνιστᾶ προτοῦ κάμψης πρὸς τ' ἀριστερὰ, νὰ καταβῆς ἀπὸ τὴν ἀμαξάν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου ἐκεῖ, τοῦ ὀνομαζομένου «Ἀλιτσᾶ ράχη». Θ' ἀναβῆς μέχρι τῆς κορυφῆς καὶ θὰ καταβῆς ἐκ τῆς ἀντιθέτου πλευρᾶς εἰς τὴν φάραγγα, ὅπου παραγγέλλεις τὸν ἀμαξηλάτην νὰ σὲ περιμένῃ. Πρόσεχε ὅμως εἰς τὴν κατάβασιν, διότι ὁ λόφος εἶναι ἀπόκρημνος, εἰς τινα δὲ μέρη ἐκόπη κατά κάθετον πρὸς χάραξιν τῆς ὁδοῦ, καὶ τοῦτο εἰς ὕψος τοσοῦτον, ὥστε δὲν σὲ συμβουλεύω νὰ ἐκτεθῆς εἰς τὸν κίνδυνον ἀκουσίου πηδήματος. Ἀλλὰ τὸν κόπον τοῦ ν' ἀναβῆς καὶ νὰ καταβῆς θ' ἀντιπληρώσῃ ἡ ἀπὸ τὴν κορυφὴν θέα. Εἰς τοὺς πόδας σου ἀπλοῦνται αἱ δύο λίμναι χωριζόμεναι ἀπὸ τὸ ἐνυδρον δάσος, πέραν αὐτῶν ἡ πόλις τοῦ Ἀγρινίου ἐν μέσῳ τῆς πρασίνου εὐφόρου ζώνης της,

(1) Ἴδε ἐν τῇ Ἐστία τῆς 31 Μαρτίου 1885 τὰ ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Δροσίνῃ περὶ τοῦ Ἀλάημπεη τούτου ἀναφερόμενα.

μακρότερον δὲ τὰ ὄρη τῆς Ἀκαρνανίας, καὶ ἐπὶ τοῦ λόφου, περὶ σέ, θάμνοι θαλεροὶ καὶ παντοειδῆ ἄνθη. Ἐὰν ἀγαπᾷς τ' ἄγρια ἄνθη, (καὶ τίς δὲν τ' ἀγαπᾷ;) θὰ εὕρῃς ὡς πρὸς τοῦτο εἰς τὴν Ἑλλάδα ἄφθονον καὶ ποικίλην τέρψιν. Εἶναι ὠραία, πολλά, καὶ εὐωδέστερα ἢ ἀλλαχοῦ. Εἰς τοὺς ἐξοχικούς περιπάτους σου θὰ ποδοπατῆς τὸν θύμον καὶ τὸ ὀρίγανον, τὸ δὲ ἄρωμά των προσκολλώμενον εἰς τὰ ὑπόδηματά καὶ τὰ φορέματά σου θὰ σέ συνοδεύῃ ἐπὶ πολλὴν εἰσέτι ὠραν. Ἀλλὰ μὴ ἔλθῃς ἀφοῦ ὁ καύσων ἀποξηράνη τὰ πάντα. Ὁ ἥλιος ἐνταῦθα, μάλιστα δὲ εἰς τὴν Ἀττικὴν, μαραίνει τὴν φύσιν, καθὼς ἀλλαχοῦ τοῦ χειμῶνος οἱ πάγοι. Προτιμότερον νὰ ἔλθῃς τὸν χειμῶνα, — ἀλλ' ἐὰν δύνασαι ἐλθεῖς κατὰ τὴν ἀνοιξιν. Ἀληθὲς ὅτι πανταχοῦ ἡ φύσις εἶναι ὠραία τὴν ἀνοιξιν, ἀλλὰ νομίζω ὅτι ἐνταῦθα φαίνεται ὠραιότερα.

Καθόσον πλησιάζεις πρὸς τὰ μεγαλοπρεπῆ καὶ ἀπόκρημα βουνὰ τοῦ ὄρους Ζυγοῦ, βλέπεις περὶ σέ σοβαρωτέραν τὴν φύσιν καὶ ἀγριωτέραν. Ἡ χωρίζουσα τὸ βουνὸν χαρὰ δὲν φαίνεται μακρόθεν, μόνον δὲ ὅταν προσεγγίσης τὴν βλέπεις ἐξαίφνης ἐνώπιόν σου, ὅπισθεν τῶν φοβερῶν βράχων οἴτινες, κρεμάμενοι ἀνωθέν σου, φαίνονται ἔτοιμοι νὰ πέσωσιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς σου. Ἡ χαράδρα δὲν ἀκολουθεῖ τὴν εὐθεῖαν γραμμὴν, ὥστε ἀφοῦ προχωρήσῃ τις δὲν βλέπει οὔτε πόθεν εἰσῆλθεν οὔτε πόθεν θὰ ἐξέλθῃ. Αἱ πετρώδεις πλευραὶ τοῦ σχιστοῦ ὄρους ὑψοῦνται ἀποτόμως ἐκατέρωθεν, ὡς τοῖχοι ὑπερμεγέθεις, ἀπὸ δὲ τοῦ βάθους, ὁπόθεν βλέπεις ἐπὶ τῶν βράχων τὰ σημεῖα τῆς βροχῆς καὶ τῶν ἀνέμων, φαντάζεσαι ὅτι πρόσφατός τις ὑποχθόνιος κλονισμὸς τοὺς διέερρηξε καὶ τοὺς ἤνοιξε. Στενὴ λωρὶς οὐρανοῦ κυανοῦ χωρίζει ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς σου τὸ χάσμα, ποῦ καὶ ποῦ δὲ διασχίζει τὸν ἀέρα, ἐκεῖ ὑψηλά, γύψ πλατυπτέρυγος ἢ ταχύς ἰεράξ. Εἰς τὰ ὑπέρυθρα ἄκρα τῶν βράχων διακρίνεις μόλις τὰς ὄπας ὅπου ἔχουν τὰ ὄρνεα τὰς φωλεὰς των. Καταλαμβάνεσαι ὑπὸ φρίκης μυστηριώδους ἐντὸς τοῦ βράθρου ἐκείνου, νομίζεις ὅτι νέα τῆς φύσεως ἀνατροπὴ θὰ ἐπέλθῃ ἐνῶ εὐρίσκεισαι ἐκεῖ, καὶ ὅτι τὸ χωρισθὲν ὄρος θὰ συνενωθῇ πάλιν διὰ μιᾶς καὶ θὰ σ' ἐνταφιάσῃ ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐκ νέου προσαρμοσθέντων βράχων.

Ἡ ὁδὸς ἐχαράχθη παρὰ τοὺς πόδας τῶν δεξιῶν σου κρημνῶν. Πρὸς τ' ἀριστερά, κάτωθεν τῆς ὁδοῦ, εἶναι ἡ ξηρὰ κοίτη τοῦ χειμάρρου, διὰ τοῦ ὁποῦ, ἐν καιρῷ χειμῶνος, ἐκκινεοῦνται τὰ ἐκ τῶν βροχῶν καὶ τῶν χιόνων ὕδατα τῆς φάραγγος. Αἰσθάνεσαι ὡς ἐλάφρωσιν τῆς ψυχῆς ὅταν ἐπὶ τέλους ἴδῃς τὴν κλεισώρειαν εὐρυνομένην καὶ ἀντικρῦ σου τὸν οὐρανόν, προτοῦ ἔτι ἀνακαλύψῃς τὴν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους ἐκτεινομένην πεδιάδα, καὶ πέραν αὐτῆς τὴν θάλασσαν.

Ἐκεῖ, — εἰς τὴν εἴσοδον δηλαδὴ τοῦ στενοῦ ὅτε ἔρχεσαι ἐκ Μεσολογγίου, — ὠκοδομήθη πρό τινων ἐτῶν ξενῶν, παρέχων καταφύγιον ἐν καιρῷ χειμῶνος καὶ ἀναψυχὴν ἐν ὄρα καύσωνος. Ἐμπροσθέν του ὑπάρχει εὐρὺ προαύλιον, ὅπου, ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν δένδρων, μακρὰ ξύλινα τράπεζαι μὲ τὰ θρανία των περιμένουν τοὺς κεκμηκότας ὁδοιπόρους. Ἄνω τῆς θύρας τοῦ ξενῶνος πλάξ φέρουσα ἐπιγραφὴν εἰς ἀρχαιοπρεπῆ γλῶσσαν μνημονεύει ὅτι ἐθεμελίωσεν αὐτὸν «Πανάρετος ὁ Παλαμᾶς ὑπὲρ τῶν ξένων, ἀρωγῆ τῶν ἀειμνήστων καὶ φιλανθρωπῶν συν' ὁρομητῶν, ἐν ἔτει σωτηρίῳ ΑΩΟΗ' μηνὶ Νοεμβρίῳ μεσοῦντι.»

Εἶναι ἀξιοπεριέργως καλόγηρος ὁ Πανάρετος οὗτος. Ἦκουσα πολλὰ περὶ αὐτοῦ εἰς Ἀγρίνιον καὶ ἐπεθύμουν νὰ τὸν γνωρίσω προσωπικῶς. Ἄμα φθάσαντες εἰς τὸν ξενῶνα ἐζητήσαμεν τὸν ἡγούμενον, ὡς τὸν προσαγορεύουν πάντες ἐνταῦθα, μολονότι δικαιωματικῶς δὲν τῷ ἀνήκει τοιοῦτος τίτλος. Δὲν ἐβράδυνε νὰ ἔλθῃ πρὸς ἡμᾶς. Εἶναι πεντηκοντούτης περίπου, ἀναστήματος μετρίου, νευρώδης τὰ μέλη, μὲ τὸ βλέμμα διαπεραστικόν ὑπὸ τὰς δασείας ὄφρυς του. Ἄντι ράσου ἔφερε μακρὸν Εὐρωπαϊκὸν ἐπενδύτην, ἐπὶ δὲ τῆς κεφαλῆς σκοῦφον καλογηρικόν μὲν τὸ σχῆμα, πλαγίως ὅμως ἐπικείμενον. Ἡ μακρὰ γενειὰς καὶ ἡ ὑπὸ τὸν σκοῦφον ἡμικρυπτομένη κόμη ἦσαν τὰ μόνα ὀρατὰ τεκμήρια τοῦ μοναχικοῦ σχήματός του. Λέγεται ὅτι δὲν διήλθε καθ' ὑπερβολὴν ἡσύχως τὴν νεότητά του καὶ ὅτι συνέπεσαν ρήξεις μεταξύ αὐτοῦ καὶ τῆς Δικαιοσύνης, ἐξ ὧν δ' ἐνέησα ὑπέστη, ὅτε ἦτο στρατιώτης, καταδικνὴν διὰ πρᾶξιν τῆς ὑποίας δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐξακριβώσῃ τὰς λεπτομερείας, ἀλλ' ἐνεκα τῆς ὑποίας προσέφυγε κατὰ προτίμησιν εἰς τὰ βουνά. Ἀναμιχθεὶς εἰς τὰς στρατιωτικὰς συνωμοσίας, αἵτινες προηγήθησαν τῆς ἐξώσεως τοῦ βασιλέως Ὁθωνος, κατώρθωσεν ἕκτοτε ν' ἀποκτήσῃ καὶ νὰ διατηρήσῃ εἰς τὴν ἐπαρχίαν του ἐπιρροὴν ἰκανήν, ὥστε νὰ μὴ θεωρῆται ἀναξία λόγου ἡ συνδρομὴ του ἐν καιρῷ ἐκλογικῶν ἀγώνων. Ὁ χρηστός καὶ ἀσκητικὸς βίος διὰ τοῦ ὁποῦ ἐξαγοράζει τὰς ἀμαρτίας τῆς νεότητός του, τὸν περιβάλλει μὲ γόητρον οὐδόλως ἀμαυρούμενον ὡς ἐκ τῆς ἀναμνήσεως τῶν παλαιῶν του κατορθωμάτων. Ἐπεθύμουν νὰ ἐμβαθύνω περισσότερον εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς παρελθούσης ζωῆς του, περὶ τῆς ὑποίας ὠμίλει ὁ ἴδιος ἀφελῶς καὶ μετὰ συντριβῆς καρδίας μετὰ τὸ ἀπὸ κοινοῦ πρόγευμά μιν ὑπὸ τὰ δένδρα τοῦ περιβόλου του. Ἄλλ' ἡ ἀφέλειά του αὐτῆ ἀνεχαίτιζεν ἀντὶ τοῦ νὰ ἐνθαρρύνῃ τὴν ἀδιακρισίαν τῶν ἐρωτήσεών μου. Διὰ ν' ἀκούσῃ τις παρ' αὐτοῦ τὴν ἀφήγησιν τοῦ πολυκυμάντου βίου του, ἔπρεπε νὰ διανυκτερεύσῃ εἰς τὸν ξενῶνά του ἐπὶ μίαν ἢ δύο νύκτας, ἐὰν δ' ἐπέιθετο νὰ λαλήσῃ, δύναμαι νὰ βεβαιώσω,

κρίνων ἐξ ὅσων παρ' αὐτοῦ ἤκουσα, ὅτι θὰ ἦτο λίαν ἐνδιαφέρουσα ἡ διήγησίς του. Καίτοι περιωρισμένης παιδεύσεως, ἔχει τὴν διάνοιαν ὀξεῖαν, εἶδε καὶ γνωρίζει πολλὰ καὶ περὶ παντός ἔχει τι νὰ εἴπῃ. Ἀλλὰ πρὸ πάντων διακρίνεται ὁ στρατιωτικὸς ὑπὸ τὸν καλόγηρον. Ὡς ἀνάμνησιν τοῦ πολεμικοῦ βίου του ἔχει εἰς τὸν ξενῶνα μικρὸν πυροβόλον, τὸ ὁποῖον βεβαίως θ' ἀντηχήσῃ πρὸς τιμὴν σου ὅταν τὸν ἐπισκεφθῆς, τότε δὲ θὰ ὑψωθῇ καὶ ἡ Γαλλικὴ σημαία εἰς τὴν πύλην τοῦ προαυλίου του. Ἀλλὰ πρόσεχε, μὴ προσφέρῃς χρήματα εἰς ἀνταμοιβὴν τῆς φιλοξενίας του. Παρ' ὁμογενῶν ἴσως δέχεται διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ εὐεργετικοῦ ὄντως ἰδρύματός του, ἀλλ' ἀπὸ ξένου ποτέ!

Ἀπὸ τὸν ξενῶνα ἡ ὁδὸς καταβαίνει ἐλικοειδῶς πρὸς τὴν πεδιάδα, διὰ μέσου δὲ ἀγρῶν καὶ ἀμπελώνων ἀπολήγει εἰς τὸ Μεσολόγγι, ἀπέχον δύο περίπου ὥρας ἐκεῖθεν. Ἀλλ' ἡμεῖς ἀντὶ τοῦ νὰ μεταβῶμεν ἐκεῖ κατ' εὐθείαν, ἐπρωτιμήσαμεν νὰ λοξοδρομήσωμεν ἐντὸς τῆς πεδιάδος, ἐπισκεπτόμενοι πρῶτον τὸ Αἰτωλικὸν καὶ μετ' αὐτὸ τὴν Κατοχὴν, χωρὶς κείμενον εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Ἀχελώου.

Τὸ Αἰτωλικὸν εἶναι μία ἐκ τῶν πόλεων ὅσαι, ὡς χθὲς ἔγραφα, ἐξέβηκπιτήθησαν μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν. Εἰς τὰς συγγραφὰς τῶν περιηγητῶν καὶ εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος θὰ τὴν ἀνεύρῃς ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀνατολικόν. Τὸ ὄνομα τοῦτο δὲν ἔμεινεν ἄσημον κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν. Ἐν ἔτει 1823 ἡ ἐκ πεντακοσίων μόνον ἀνδρῶν φρουρὰ τοῦ Ἀνατολικοῦ ὑπέστη, ἐπὶ δύο μῆνας καὶ ἡμισυν, ἀξιομνημόνευτον πολιορκίαν, μέχρις οὐ οἱ Τούρκοι ἀπελπισθέντες ἔκασαν τὰς σκηνὰς των καὶ ἀνεχώρησαν κατὰ ζοφερὰν νύκτα τοῦ μηνὸς Νοεμβρίου, ὡσεὶ φοβούμενοι μὴ τοὺς καταδιώξωσιν οἱ ὀλίγοι ἐκεῖνοι πολεμισταί. Κατὰ δὲ τὴν δευτέραν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου, ἐν ἔτει 1826, ὅτε ὁ Ἰβραήμης κατώρθωσε νὰ εἰσαγάγῃ τὰ πλοιάριά του εἰς τὰς θαλασσολίμνας, μὴ δυνάμενοι ν' ἀντισταθῶσιν εἰς τὰς διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης προσβολὰς του, οἱ ὑπερασπισταὶ τοῦ Ἀνατολικοῦ ἠναγκάσθησαν νὰ συνθηκολογήσωσι. Ὁ νικητὴς ὑπεσχέθη νὰ σεβασθῇ τὴν τιμὴν καὶ τὴν ζωὴν τῶν κατοίκων, ἐκτὸς μιᾶς καὶ μόνης ἐξαιρέσεως· μόνον δὲ ὅτε οἱ ἠττηθέντες ἐξῆλθον ὁ εἰς μετὰ τὸν ἄλλον τῆς πόλεως, ὅπως μεταβῶσιν εἰς τὴν Ἄρταν, ἣτις τοῖς ὠρίστη ὡς τόπος διαμονῆς, τότε μόνον ἐφανερώθη χάριν τίνος ἐπεφυλάχθη τὸ δικαίωμα ἐκεῖνο ὁ πορθητῆς. Οἱ τρισχίλιοι κάτοικοι τοῦ Ἀνατολικοῦ, ἀπὸ ἐγμυνώθησαν τῶν ὑπαρχόντων των, ἐκτὸς ἑκατὸν γροσίων κατὰ κεφαλὴν, διηυθύνθησαν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἐξορίας, μόνη δὲ μία κόρη ἐξόχου καλλονῆς, ἀφερπασθεῖσα ἀπὸ τὰς ἀγκάλας τῶν γονέων της, ὠδη-

γήθη εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Ἰβραήμ πασᾶ. Αὕτη ἦτο ἡ συνομολογηθεῖσα ἐξαιρέσις.

Αἱ ἀπέναντι τοῦ Μεσολογγίου ἀπλούμεναι θαλασσολίμναι, κάμπτουσαι πρὸς δυσμὰς σχηματίζουν κόλπον, ἡ ἐνδοτέραν θαλασσολίμνην, εἰς τὸ μέσον τῆς ὁποίας κεῖται τὸ Αἰτωλικὸν ἐπὶ νησιδίου, οὗτινος κατέχει ὅλην τὴν περιφέρειαν. Ἄλλοτε δὲν ἠδύνατο νὰ μεταβῇ τις ἐκεῖ ἄλλως ἢ διὰ θαλάσσης. Τώρα τὸ νησιδίον ἐνοῦται μὲ τὴν στερεάν καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη διὰ μακρᾶς ἐπιθαλασσίας ὁδοῦ ἢ γεφύρας. Αἱ ὁδοὶ τῆς πόλεως εἶναι τοσοῦτον στεναί, ὥστε δυσκόλως τὰς διέρχεται τις ἐφ' ἀμάξης, ὅταν ἐκ τῆς πεδιάδος τοῦ Μεσολογγίου θέλῃ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν ἀντίπερα παραλίαν. Οἱ συνοικισταὶ τοῦ Ἀνατολικοῦ δὲν προείδον ὅτι θὰ συνενωθῇ ποτέ ἡ πόλις των μὲ τὴν στερεάν, ἄλλως δὲ ἀμαξιτὰς ὁδοὺς δὲν εἶχον, οὔτε ἔχουν, αἱ ὑπὸ τὴν Τουρκικὴν κηδεμονίαν κτιζόμεναι πόλεις. Ἐνταῦθα ἡ δυσκολία τοῦ νὰ γείνωσιν εὐρύτερα εἶναι μεγαλειτέρα ἢ ἀλλαχοῦ, ἐνεκα τῆς ἐλλείψεως χώρου· μολαταῦτα εἰς τὸ μέσον τῆς πόλεως ὑπάρχει μικρὰ πλατεῖα, ὅπου ἐνοικιάσαμεν ἄλλην ἀμαξάν διὰ νὰ μᾶς μεταφέρῃ εἰς Κατοχὴν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ δοθῇ ἀνάπαυσις ὀλίγη εἰς τὰ ζῶα, ἅτινα ἀπὸ μᾶς ἔφερον ἀπὸ Ἀγρίνιον εἶχον νὰ μᾶς φέρωσι μέχρι Μεσολογγίου. Οἱ ἵπποι τῶν μερῶν τούτων, εἰ καὶ οὐδαμῶς θεωρητικοί, ἀντέχουν ὅμως πολὺ εἰς τὸν δρόμον καὶ τὸν κόπον, εἶναι δὲ τόσῳ μᾶλλον ἀξιοθαύμαστοι διὰ τοῦτο, καθόσον οἱ ἀμαξιτάται δὲν φαίνονται ἐμπνεόμενοι ἀπὸ αἰσθήματα ὑπερβολικῆς τρυφερότητος πρὸς αὐτοὺς. Εἶθε νὰ συντελέσῃ πρὸς βελτίωσιν τῆς Ἑλληνικῆς ἵπποτροφίας ἡ ἀπόκτησις τῆς Θεσσαλικῆς πεδιάδος. Πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν ἰδρῆθη πρὸ δύο ἢ τριῶν ἐτῶν Ἴππικὴ Ἐταιρία ἣτις, παρεκτὸς τῆς ἀναπτύξεως τοῦ σπουδαίου τούτου κλάδου τοῦ ἔθνικοῦ πλούτου, ἠθέλησε νὰ εἰσαγάγῃ εἰς Ἀθήνας καὶ τὰ ἵπποδρόμια, ὅχι κατὰ τὸν ἀρχαῖον τρόπον ἀλλὰ κατὰ τὸν Ἀγγλικόν, μὲ jockeys, καὶ στοιχήματα, καὶ τὰς κυρίας στολισμένας ὅπως ἡ περίστασις τὸ ἀπαιτεῖ, καὶ μὲ ὅλα τὰ παρεπόμενα. Δὲν σοῦ εἶπα ὅτι βαινομεν βιαίως βήμασι πρὸς τὸν πολιτισμὸν;

Ὀλόκληρος ἡ πεδιάς τὴν ὁποίαν διήλθομεν σήμερον, ἀπὸ τὰς ὑψορείας τοῦ ὄρους Ζυγοῦ εἰς εἰς Κατοχὴν, καὶ ἐκεῖθεν μέχρι Μεσολογγίου, ἀποτελεῖ ἀπέραντον ἀμπελώνα ποικιλλόμενον ἀπὸ ἀγροὺς καπνοῦ καὶ τινὰς δενδρώνας, κυρίως ἐξ ἐλιῶν. Ἀπὸ τὸ ὕψωμα τῆς Κατοχῆς δὲν βλέπεις, ἐφ' ὅσον τὸ βλέμμα ἐκτείνεται, ἢ τὸ ζωηρὸν πράσινον χροῦμα τῆς ἀμπέλου ἐκατέρωθεν τῶν ἄσπρων νερῶν τοῦ ποταμοῦ. Ἐνταῦθα ὁ Ἀχελῶς ρεεῖ σύσσωμος ἐντὸς τῶν ὄχθων του, δὲν μοιράζεται ἀφρίζων καὶ πηδῶν τοὺς βράχους καὶ χωρίζομενος ἀπὸ μικρὰ νησίδια, — φαί-

νεται βαρὺς καὶ σοβαρὸς, δὲν ἔχει τὴν χθεσινὴν ἀγριωπὴν χάριν του. Ἐνίοτε, ἐν καιρῷ μάλιστα χειμῶνος, ἀγριεὺει καὶ ἐνταῦθα καὶ ὑπερπηδῶν τὰς ὄχθας του καταστρέφει ὅ,τι εὐρῆ, ἀλλὰ σήμερον ἐφέρετο φρονίμως καὶ ἀξιοπρεπῶς, εἶχε δὲ τῆς ὠρίμου ἡλικίας τὴν ὠραιότητα, — ἐνῷ χθὲς εἶχε τῆς νεότητος τὸ γόητρον, ὅτε τὸν ἐβλέπομεν ἀπὸ τὴν κλονιζομένην γέφυραν, πέραν τῶν ἑρειπίων τῆς Στράτου.

Σήμερον τὸν διέβημεν διὰ περάματος. Ἡ Κατοχὴ καίται ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης του, εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν. Εἶναι χαριστάτη τοῦ χωρίου τούτου ἡ τοποθεσία ἐπὶ λόφου ὅχι πολὺ ὑψηλοῦ, λούοντος τοὺς πόδας του εἰς τὰ νερὰ τοῦ Ἀχελώου. Τὸ ἐξωτερικὸν τῶν οἰκιῶν μαρτυρεῖ ἐνταῦθα εὐεξίαν ὑπερτέραν πολλῶν Ἑλληνικῶν χωρίων καὶ κωμοπόλεων.

Τὸ κατ' ἐμὲ εὐχαρίστως θὰ παρεξέτεινα τὴν ἐκδρομὴν μέχρι τοῦ Τρικαρδοκάστρου, ὡς ὀνομάζονται κοινῶς τὰ ἑρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως τῶν Οἰνιάδων, ἀλλὰ — καὶ πάλιν — δὲν δύναμαι νὰ ἐπισκεφθῶ πάντα ὅσα ἐπεθύμουν νὰ ἴδω. Ἄς ἀρκεσθῶμεν ἀναγινώσκοντες ἐκ νέου τὴν περιγραφὴν τῶν Οἰνιάδων εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦ κ. Heuzey.

Ὅτε ἐπεστρέψαμεν ἐκ Κατοχῆς εἰς Αἰτωλικόν, ἐνῷ ἠτοιμάζετο ἡ ἄμαξα διὰ τὸ Μεσολόγγι, ἐχρησιμοποίησα εὐαρέστως τὴν ὥραν συνδιαλεγόμενος μὲ ἱκανοὺς ἐκ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς νέας ἐκεῖ γενεᾶς. Οἱ μικροὶ Αἰτωλοὶ ἐπιστρέφοντες ἀπὸ τὸ σχολεῖον διήρχοντο φαιδροὶ καὶ ζωηροὶ τὴν πλατείαν, ὅπου ἐπεριμέναμεν καθημένοι ὑπὸ τὴν ἐξέχουσαν στέγην τοῦ καφενεῖου. Ἡ φυσικὴ ἐνώπιον ξένων δειλία των ἐδυσκόλευσε κατ' ἀρχὰς τὴν ἐπικοινωνίαν, ἀλλ' ἐντὸς ὀλίγου ἐξημερώθησαν καὶ περιεκυκλώθη ἐκεῖ ἐπὶ τῆς πλατείας ὑπὸ ὀλοκλήρου τοῦ σχολείου. Γνωρίζεις τί προπάντων μοῦ ἐπροξένησεν εὐχαρίστησιν; Ὅτι εἶχον εἰς τοὺς μικροὺς φύλακὰς των ὡς βιβλίον ἀναγνώσεως «τοὺς ἐνδόξους Ἕλληνας τοῦ 1821, ἢ τοὺς πρωταγωνιστὰς τῆς Ἑλλάδος». Τὸ βιβλίον δὲν εἶναι βεβαίως καλὸν ὑπόδειγμα ἕρους καὶ γλώσσης, οἱ μαθηταὶ δὲν θὰ εὐρωσιν ἐν αὐτῷ τὰ ἀξιωματικότερα παραδείγματα ὡς πρὸς σύνταξιν καὶ ὀρθογραφίαν, ἀλλ' ὅπως δῆποτε καλλίτερον ἀνάγνωσμα δὲν ἴδύνατο νὰ δοθῆ εἰς Ἑλληνόπαιδας. Θὰ ἴδωσιν ἐκεῖ δι' ὀποίων θυσίῶν, δι' ὀπόσου ἡρωϊσμοῦ καὶ ὀπόσσης αὐταπαρνήσεως οἱ πατέρες ἡμῶν ἠδυνήθησαν νὰ μᾶς κληροδοτήσωσι τὴν ὠραιάν ταύτην χώραν, ἀφοῦ τὴν ἠλευθέρωσαν ἀπὸ τὴν συμφορὰν καὶ τὸ ὄνειδος τῆς δουλείας. Τί εὐγενέστερον μάθημα δυνάμεθα νὰ διδάξωμεν εἰς τὰ τέκνα μας;

Ἄλλ' ὀφείλω νὰ προσθέσω, πρὸς ἀφαίρεσιν πάσης μελοδραματικῆς χροιάς ἀπὸ τὴν παρέκβασιν μου ταύτην, ὅτι οἱ περὶ ἐμὲ μικροὶ ἦρωες

ἐκείνοι ἐφόρουσαν πάντες γιακέτα καὶ πανταλόνια. Οὐδὲ εἰς φουστανελοφόρος! Τὸ ἔθνικόν ἐνδυμα εἶναι καὶ μεταξὺ τῶν ἡλικιωμένων σπανιότερον κατὰ πολὺ ἐνταῦθα ἢ πρὸς βορρᾶν τοῦ ὄρους Ζυγοῦ. Ἀνάγκη νὰ τὸ παραδεχθῶμεν, ὅτι ἡ πρόοδος δὲν συμβιβάζεται μὲ τὴν φουστανέλαν, ὅτι ὁ ἐξευρωπαϊσμός δὲν τὴν ἀνεχεται. Κρίμα! Εὐτυχῶς οἱ χωρικοὶ μας καὶ τὰ εὐζωνικά τάγματα τὴν διατηροῦν. Ἐνταῦθα εἰς Μεσολόγγι, μεταξὺ τῶν οὐκ ὀλίγων ἤδη γνωρίμων μου, ἓνα μόνον ἢ δύο γέροντας εἶδα φέροντας εἰσέτι τὴν φουστανέλαν, οἱ δὲ λοιποὶ, εἴτε κάτοικοι τοῦ Μεσολογγίου εἴτε ὑπάλληλοι τῆς Κυβερνήσεως, ἐνδύονται Εὐρωπαϊστί. Ὁ δήμαρχος, ἱατρός σπουδᾶσας ἐν Ἀθήναις καί, ἐν παρενθέσει, ἄνθρωπος κατὰ πάντα ἀξιόλογος, δὲν φέρει τὸ ἔθνικόν ἐνδυμα ὡς ὁ εἰς Καρθασαρᾶν συνάδελφός του. Ἄλλ' ὡς κατηντήσαμεν, δὲν δύναται τις νὰ φαντασθῆ ἐπιστήμονα, ἢ τραπεζίτην, ἢ καὶ ἀπλῶς ἄνθρωπον τοῦ κόσμου, ἐνδεδυμένους ὡς παλληκάρια.

[Ἔπεται συνέχεια]

Δ. ΒΙΚΕΛΑΣ

ΧΡΗΣΤΟΣ ΜΗΛΙΟΝΗΣ

Διήγημα.

Συνέχεια ἴδε προηγούμενον φύλλον.

Η'

— Μάνα μου, μὴ μὲ καταρᾶσχι! Μάνα μου, μὲ ἠπάτησε! μάνα μου, τὸ ἔκαμα διὰ νὰ σᾶς γλυτώσω!

Τὰς λέξεις ταύτας μόνας εὕρισκεν ἡ Βασίλω, πίπτουσα εἰς τὸν τράχηλον τῆς μητρὸς της καὶ χύνουσα πύρινα δάκρυα. Διότι ἡ Μελάχρω εἶχε καταρθώσει κατ' ἀπαίτησιν τῆς θυγατρὸς της νὰ εἰσαχθῆ εἰς τὸ σεράγι τοῦ Χαλῆλ ἐφένδη, μετοικήσαντος ἀπὸ πολλῶν ἡμερῶν εἰς Ἄρταν. Ὀλίγαί λέξεις παρὰ τῆς Βάσως, ἂν ἠδύνατο νὰ δμυλήσῃ, ἤρκουσαν νὰ ἐξηγήσωσι πῶς εἶχον τὰ πράγματα.

Ὁ Χαλῆλ ἄγαθς, ὅσον θρασέως καὶ ἂν ἔγραψε τὴν ἐπιστολὴν ἐκείνην εἰς ἀπάντησιν τῆς γραφῆς τοῦ Μηλιόνῃ, δὲν ἐψεύδετο ὅμως καθ' ὅλα. Διὰ τῶν καθημερινῶν ἀπειλῶν περὶ τῆς τύχης τῶν γονέων της, διὰ τῆς ἀγνοίας ἐν ἣ διετέλει αὐτῆ, ὑπὸ τὸν πέπλον ὅστις ἐκάλυπτε τοὺς ὀφθαλμοὺς της, κατώρθωσε νὰ ἐκβιάσῃ τὴν ὀρφανὴν (διότι τῷ ὄντι ἦτο αὐτῆ πάσης ὀρφανίας ἐλεεινότερα) νὰ συναίνεσῃ ὅπως τὸν νυμφευθῆ. Αἱ ἐξηγήσεις δὲ αὐταὶ μεταξὺ μητρὸς καὶ θυγατρὸς ἀμυχανωτέραν καθίστων τὴν θέσιν ἐκατέρας. Καὶ ἡ μὲν Μελάχρω εὐκόλως ἐσυγχώρει ὡς πᾶσα μήτηρ, τὰ δάκρυα δὲ ἄτινα κατεφέροντο ἐπὶ τὰς ἀκ-